

**TIJORAT BANKLARINING HISOB SIYOSATINI XALQARO
MOLIYAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA
MUVOFIQLASHTIRISH MASALALARI**

Samatov Saidjon Alimovich

*Bank-moliya akademiyasi MSc magistratura masofaviy ta'lim shakli
tinglovchisi*

Annotatsiya: Mazkur tezisda tijorat banklarining hisob siyosatini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlashtirishning tashkiliy va uslubiy masalalari yoritilgan. Moliyaviy aktivlar va majburiyatlarni tasniflash, baholash, daromadlarni tan olish hamda kutilayotgan kredit zararlarini hisoblashga oid yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Milliy hisob amaliyoti bilan xalqaro talablar o'rtasidagi tafovutlarni aniqlash va bartaraf etish yo'nalishlari asoslangan. Hisob siyosatining izchilligi, professional mulohaza, axborotni ochib berish va ichki nazoratning ahamiyati ochib berilgan. Bank hisobotlarining ishonchliligi va taqqoslanuvchanligini oshirish uchun hisob siyosatini takomillashtirish bo'yicha takliflar shakllantirilgan hamda ularni amaliyotga tatbiq etish zarurati ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Hisob siyosati, tijorat banklari, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari, MHXS, moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobi, hisob yuritish tamoyillari, hisob siyosatini muvofiqlashtirish, moliyaviy hisobotning shaffofligi.

Tijorat banklarida moliyaviy axborotning ishonchliligi va taqqoslanuvchanligini ta'minlash hisob siyosatining mazmuni hamda qo'llanish izchilligiga bog'liq. Hisob siyosati bank operatsiyalarini tan olish, baholash, moliyaviy hisobotda aks ettirish va tegishli axborotni ochib berishda foydalaniladigan tamoyillar hamda usullarni belgilaydi. Shu sababli uni xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlashtirish bank hisobini

takomillashtirish va foydalanuvchilarga sifatli axborot taqdim etishning muhim sharti hisoblanadi.

Bank faoliyatida kreditlar, depozitlar, investitsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlarning xilma-xilligi hisob siyosatini ishlab chiqishda puxta uslubiy yondashuvni talab qiladi. Moliyaviy aktivlarni tasniflash, kutilayotgan kredit zararlarini baholash, samarali foiz stavkasini qo'llash va daromadlarni tan olish masalalari hisobot ko'rsatkichlariga ta'sir ko'rsatadi. Mazkur yo'nalishlarda xalqaro talablarga mos usullarni belgilash operatsiyalarning iqtisodiy mazmunini to'g'ri ifodalashga xizmat qiladi.

Hisob siyosatini muvofiqlashtirishda mavjud hisob amaliyoti, axborot tizimlari, ma'lumotlar sifati va mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini birgalikda baholash zarur. Xalqaro standartlarda ruxsat etilgan yondashuvlarni tanlash bankning operatsiyalari va faoliyat xususiyatlariga asoslanishi lozim. Bunda professional mulohazalarni hujjatlashtirish, muhim baholash taxminlarini asoslash hamda hisob usullarining izchil qo'llanishini nazorat qilish alohida ahamiyat kasb etadi.

Tijorat banklarida MHXSni takomillashtirish moliyaviy axborot sifatini oshirish, kredit risklarini aniq baholash va hisobotlarning shaffofligini ta'minlashga qaratiladi. Bunda beshta ustuvor yo'nalish muhim: MHXS metodologiyasi va hisob siyosatini rivojlantirish, IFRS 9 asosida kredit riskini baholash, ma'lumotlar sifati va raqamlashtirishni yaxshilash, kadrlar kompetensiyasini oshirish hamda axborot shaffofligi va nazoratni kuchaytirish. IFRS 9 doirasida PD, LGD va EAD parametrlaridan foydalanish kutilayotgan kredit yo'qotishlarini asosli baholash imkonini bersa, IFRS 7 kredit, likvidlik va bozor risklari bo'yicha axborotni ochib berishni ta'minlaydi. Shu sababli MHXSni takomillashtirish hisob siyosati bilan cheklanmay, avtomatlashtirish, ma'lumotlar bazasi va professional salohiyatni ham qamrab olishi zarur. Ushbu yo'nalishlarning kompleks rivojlantirilishi bank moliyaviy hisobotlarining

ishonchliligi, shaffofligi va xalqaro taqqoslanuvchanligini oshirishga xizmat qiladi (1-jadval):

1-jadval

Tijorat banklarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini takomillashtirish yo‘nalishlari¹

№	Takomillashtirish yo‘nalishi	Amalga oshirish mexanizmi	Kutilayotgan natija
1	MHXS metodologiyasi va hisob siyosatini takomillashtirish	Hisob siyosatini MHXS talablariga muntazam moslashtirish va yagona metodik yondashuvlarni ishlab chiqish	Moliyaviy ko‘rsatkichlarning ishonchliligi va taqqoslanuvchanligi oshadi
2	IFRS 9 asosida kredit riskini baholashni takomillashtirish	ECL modelida PD, LGD, EAD hamda istiqbolli makroiqtisodiy ma’lumotlardan foydalanishni rivojlantirish	Kutilayotgan kredit yo‘qotishlarini baholash aniqligi oshadi
3	Ma’lumotlar sifati va raqamlashtirishni rivojlantirish	Yagona ma’lumotlar bazasi, avtomatik validatsiya va MHXS modullarini bank	Hisobotdagi xatolar kamayadi va uni tayyorlash jarayoni tezlashadi

¹ O‘rganilgan manabalar asosida muallif tomonidan tayyorlandi

		axborot tizimlariga integratsiya qilish	
4	MHXS bo'yicha kadrlar kompetensiyasini oshirish	Xodimlarni muntazam o'qitish, sertifikatlash va amaliy malakasini rivojlantirish	Professional mulohaza sifati oshib, metodologik xatolar kamayadi
5	Axborot shaffofligi va nazoratni kuchaytirish	IFRS 7 asosida risklarni kengroq ochib berish, ichki audit va MHXS bo'yicha KPI-monitoringni rivojlantirish	Moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va foydalanuvchilar uchun axborot qiymati oshadi

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tijorat banklarida MHXSni takomillashtirish beshta o'zaro bog'langan yo'nalish asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Birinchi yo'nalish hisob siyosati va metodologiyani standartlashtirish orqali banklar moliyaviy ko'rsatkichlarining izchilligi va taqqoslanuvchanligini kuchaytiradi. Ikkinchi yo'nalishda IFRS 9 asosidagi ECL modeli PD, LGD va EAD kabi uchta asosiy risk parametrini istiqbolli makroiqtisodiy axborot bilan birlashtirishni nazarda tutadi. Uchinchi yo'nalish yagona ma'lumotlar bazasi, avtomatik validatsiya va MHXS modullarining integratsiyasi orqali qo'lda bajariladigan operatsiyalar hamda ma'lumotlar nomuvofiqligini kamaytirishga qaratilgan. To'rtinchi yo'nalish xodimlarning professional kompetensiyasini rivojlantirib, murakkab baholashlarda professional mulohaza sifatini oshirishga xizmat qiladi. Beshinchi yo'nalish IFRS 7, ichki audit va KPI-monitoring orqali axborot shaffofligi hamda nazorat samaradorligini kuchaytiradi. Shunday qilib, beshta

yoʻnalishning uchtasi bevosita metodologiya, risklarni baholash va maʼlumotlar infratuzilmasiga, qolgan ikkitasi esa inson kapitali va nazorat mexanizmlariga yoʻnaltirilgan. Fikrimizcha, mazkur yoʻnalishlarni alohida emas, yagona integratsiyalashgan mexanizm sifatida joriy etish zarur. Bunda natijadorlikni hisobot tayyorlash muddati, aniqlangan xatolar soni, ECL prognozining aniqligi, avtomatlashtirilgan jarayonlar ulushi va ochib beriladigan risk axborotlarining toʻliqligi orqali muntazam baholash maqsadga muvofiq. Natijada MHXSni qoʻllashning amaliy sifati oshib, bank hisobotlarining ishonchliligi, shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va boshqaruv qarorlari uchun axborot qiymati sezilarli ravishda mustahkamlanadi.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining hisob siyosatini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlashtirish moliyaviy axborotning ishonchliligi, shaffofligi va taqqoslanuvchanligini taʼminlashning muhim sharti hisoblanadi. Shu sababli banklarda hisob siyosatini muntazam ravishda MHXS talablariga muvofiq qayta koʻrib chiqish, moliyaviy aktiv va majburiyatlarni baholash usullarini takomillashtirish hamda kutilayotgan kredit zararlarini aniqlash mexanizmlarini kuchaytirish taklif etiladi. Shuningdek, bank xodimlarining MHXS boʻyicha malakasini oshirish, hisob jarayonlarini raqamlashtirish va ichki nazorat tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiq. Mazkur choralar moliyaviy hisobotlarning xalqaro talablarga muvofiqligini oshirib, bank boshqaruvi va manfaatdor tomonlar uchun sifatli qarorlar qabul qilish imkoniyatini kengaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 25-fevraldagi “Davlat ishtirokidagi korxonalar va tijorat banklari faoliyatining samaradorligini oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-74-sonli Qarori. URL: <http://lex.uz/uz/docs/-8066483>

2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga oʻtish boʻyicha qoʻshimcha

chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-sonli Qarori. URL:
<https://lex.uz/ru/docs/-4746047>

3. Zaxidova, Z.X. (2023) Tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlarini kreditlash mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: TDIU.

4. Saypidinov, M.A. (2026) Banklarda moliyaviy hisobotlar tahlilini tashkil etish tartibini takomillashtirish. Monografiya. Andijon: Omadbek print number one.

5. Sattarov, O.B. (2018) O'zbekiston Respublikasi bank tizimi barqarorligini ta'minlash metodologiyasini takomillashtirish. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi.

6. Karimov, N.G. (2016). O'zbekistonda iste'mol kreditlashning skoring usulini rivojlantirish imkoniyatlari // European Journal of Economics and Management Sciences, pp. 55–60.

7. International Finance Corporation (IFC) (2018) Annual Report on Redefining Development Finance. World Bank Open Data.

